Senedd Cymru
Y Pwyllgor Biliau Diwygio

Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau)
Grŵp ffocws Senedd Ieuenctid Cymru

Tachwedd 2023

Y cefndir

1. Ar 6 Medi 2023, ymunodd tri Aelod o Senedd Ieuenctid Cymru mewn grŵp ffocws fel rhan o ystyriaethau'r Pwyllgor Biliau Diwygio o egwyddorion cyffredinol Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau).[1]

2. Cafodd yr Aelodau wybodaeth gefndir [2]am y Bil a gofynnwyd iddynt feddwl am y cwestiynau a ganlyn cyn i'r grŵp ffocws gwrdd:

- Cwestiwn 1: Beth ydych chi'n ei feddwl am y system bleidleisio newydd? Er enghraifft, a ydych chi'n meddwl y bydd pobl yn deall y ffordd newydd y byddan nhw'n pleidleisio? A fydd yn gwneud gwahaniaeth o ran tegwch canlyniad yr etholiad?

- Cwestiwn 2: Beth ydych chi'n ei feddwl am gynyddu nifer yr Aelodau o 60 i 96? Er enghraifft, o'ch profiad chi fel Aelod o Senedd Ieuenctid Cymru, ydych chi'n meddwl y bydd yn gwneud gwahaniaeth i'r ffordd y mae Aelodau'n gwneud eu gwaith neu pwy sy'n sefyll yn yr etholiad?

- Cwestiwn 3: A oes unrhyw un o'r newidiadau yn y Bil yn eich gwneud yn fwy neu'n llai tebygol o fod eisiau sefyll i gael eich ethol yn Aelod o'r Senedd? Er enghraifft, bod Aelodau'n gwasanaethu am bedair blynedd nid pump, neu fod yn rhaid i Aelodau ac ymgeiswyr fyw yng Nghymru. A oes unrhyw beth arall a allai gael ei wneud i wneud y Senedd yn fwy cynrychiadol ac amrywiol?

[1] Cafodd pob un o Aelodau'r Senedd Ieuenctid wahoddiad a thri Aelod gwrywaidd a gymerodd ran.
[2] Cafodd y wybodaeth a roddwyd i'r Aelodau hefyd ei chyhoeddi, ynghyd â ffurflen ar-lein, i ganiatáu i'r Aelodau hynny o'r Senedd Ieuenctid nad oeddent yn gallu ymuno â'r grŵp ffocws, ac unrhyw blant neu bobl ifanc eraill, roi eu sylwadau'n ysgrifenedig.

3. Mae crynodeb o'r meysydd trafod allweddol i'w weld isod. Nid yw'r ffaith bod materion neu sylwadau'n cael eu nodi yn golygu bod y cyfranogwyr neu'r Pwyllgor, o reidrwydd, yn ei gymeradwyo.

Newid y ffordd y mae Aelodau o'r Senedd yn cael eu hethol

4. Roedd yr holl gyfranogwyr o blaid system bleidleisio sy'n seiliedig ar gynrychiolaeth gyfrannol ond nid oeddent o blaid y system rhestr gaeedig sy'n cael ei chynnig yn y Bil. Roedden nhw'n cytuno bod y gallu i bleidleisio dros ymgeisydd unigol yn egwyddor bwysig ac yn teimlo y byddai'r system rhestr gaeedig yn rhoi llai o ddewis i bleidleiswyr. Er enghraifft, os oedd pleidleisiwr yn cefnogi plaid ond nid unigolyn penodol yn y blaid honno.

5. Roedd pryderon y byddai'r system rhestr gaeedig a'r cynnydd ym maint yr etholaethau yn gwanhau democratiaeth leol ac yn rhoi mwy o bŵer i'r pleidiau'n ganolog yn hytrach nag i'r pleidleiswyr. Awgrymodd un cyfranogwr system bleidleisio wahanol a fyddai'n cynnwys 32 o etholaethau llai, gyda thair sedd ym mhob etholaeth, a byddai Aelodau'n cael eu hethol drwy ddefnyddio system pleidlais sengl drosglwyddadwy.

Cynyddu maint y Senedd i 96 Aelod;

6. Roedd y cyfranogwyr yn gefnogol i'r cynnig i gynyddu nifer yr Aelodau, gan gydnabod cyfrifoldebau'r Aelodau, eu llwyth gwaith a'r posibilrwydd i hwnnw'n gynyddu os caiff mwy o bwerau eu datganoli. Teimlwyd nad yw'r Senedd yn cyflawni ei rôl cystal ag y gallai, gan fod ei faint yn golygu bod yn rhaid i'r Aelodau eistedd ar sawl pwyllgor a theimliwyd nad oedd hyn yn arwain at waith craffu da. Awgrymwyd y dylid cynyddu'r nifer i o leiaf 80 Aelod a'r teimlad oedd bod y cynnydd arfaethedig, sef 96 Aelod, yn rhesymol.

7. Roedd y cyfranogwyr yn cydnabod fod nifer yn anghytuno â'r cynnig i gynyddu nifer y gwleidyddion ac awgrymwyd bod angen gwneud mwy i wella dealltwriaeth pobl o bwerau a chyfrifoldebau'r Senedd a rôl Aelodau fel deddfwyr a phobl sy'n gyfrifol am benderfyniadau.

Yr angen i Aelodau o'r Senedd ac unrhyw un sy'n sefyll yn etholiad y Senedd fod yn byw yng Nghymru

8. Roedd y cyfranogwyr o blaid ei gwneud yn ofynnol i ymgeiswyr fyw yng Nghymru gan ddweud y dylid mynd ymhellach a'i gwneud yn ofynnol iddynt fyw neu weithio yn yr etholaeth y maent yn ei chynrychioli neu'n sefyll ynddi. Nid

oeddent yn teimlo bod yr angen iddynt fyw yng Nghymru yn dylanwadu ar eu penderfyiad i sefyll mewn etholiad, cyhyd ag y byddent yn deall y system.

9. Eglurodd y Pwyllgor fod y gofyniad hefyd yn golygu y byddai'n rhaid i'r ymgeisydd nesaf ar restr plaid fyw yng Nghymru pan fyddai swydd wag yn codi rhwng etholiadau, gan dynnu sylw at y ffaith y gallai ymgeiswyr fod wedi symud o Gymru erbyn hynny. Mewn system rhestr gaeedig, roedd y rhan fwyaf o gyfranogwyr yn teimlo ei bod yn rhesymol defnyddio'r etholiad perthnasol fel pwynt cyfeirio at ddibenion preswyliaeth neu i roi amser i'r ymgeisydd wrth gefn symud yn ôl i Gymru.

Lleihau'r amser rhwng etholiadau'r Senedd o bum mlynedd i bedair blynedd

10. Roedd yr holl gyfranogwyr o blaid cynnal etholiadau bob pedair blynedd gan y byddai'n rhoi mwy o gyfleoedd i bleidleisio yn ogystal â gwella amrywiaeth ac annog mwy o bobl i sefyll. Unwaith eto, nid oedd y cyfranogwyr yn credu y byddai tymor byrrach o bedair blynedd yn gwneud gwahaniaeth i'w penderfyniad i sefyll mewn etholiad.

Seddi gwag

11. Roedd rhai cyfranogwyr o blaid llenwi seddi gwag drwy gynnal is-etholiadau, yn hytrach na dewis yr ymgeisydd nesaf ar y rhestr, gan nad oeddent yn teimlo ei bod yn iawn mynd yn ôl mewn amser o ystyried faint all newid yn ystod cyfnod o bedair blynedd.

12. Os nad oes ymgeiswyr ar ôl ar restr plaid, awgrymwyd y dylai'r blaid allu enwebu person ar gyfer y sedd wag yn hytrach na gadael sedd yn wag tan yr etholiad nesaf.

Cynyddu nifer uchaf Gweinidogion Cymru o 12 i 17 (gyda'r posibilrwydd i hyn godi i 19)

13. Roedd un cyfranogwr o'r farn y dylai nifer y Gweinidogion fod yn seiliedig ar y pwerau a fydd wedi'u datganoli ar unrhyw adeg benodol yn hytrach na phennu'r nifer mewn deddfwriaeth. Roeddent yn o blaid y cynnig i gynyddu'r nifer.

14. Dywedodd cyfranogwr arall fod cydgyfrifoldeb gweinidogion yn golygu y byddai cynyddu nifer Gweinidogion Cymru yn rhoi mwy o bleidleisiau dibynadwy i Lywodraeth Cymru.

Amrywiaeth ymgeiswyr sy’n cael eu hethol i'r Senedd

15. Roedd y cyfranogwyr yn cydnabod y byddai system rhestr gaeedig yn hybu amrywiaeth yn y Senedd a thrafodwyd y cynigion deddfwriaethol arfaethedig i’w gwneud yn ofynnol i bleidiau gwleidyddol gynnig yr un nifer o ymgeiswyr gwrywaidd a benywaidd yn etholiadau’r Senedd.

16. Roedd rhai cyfranogwyr yn teimlo bod gan y Senedd enw da o ran sicrhau cynrychiolwyr benywaidd a’i bod wedi llwyddo i wneud hynny’n organig heb ddefnyddio cwotâu rhywedd. Roeddent yn credu bod hyn yn ddull priodol. Esboniodd y Pwyllgor fod rhai pleidiau gwleidyddol eisoes wedi cymryd camau cadarnhaol i gynyddu cynrychiolaeth menywod (megis gefeillio etholaethau, rhestrau byr menywod yn unig neu restrau ymgeiswyr rhanbarthol ‘am yn ail’) a bod hyn wedi cyfrannu i gynrychiolaeth menywod yn y Senedd.

17. Roedd pryder gan y cyfranogwyr y gallai cwotâu rhywedd wanhau sefyllfa merched, ac y dylid cynnig y cynrychiolydd gorau i’r pleidleiswyr yn hytrach na chynrychiolydd sydd â nodweddion penodol. Nodwyd hefyd y byddai’n anoddach i bleidiau bach gynnig ymgeiswyr. Tanlinellwyd hefyd fod amrywiaeth yn cynnwys safbwyntiau a chefndiroedd gwahanol, nid dim ond rhywedd gwahanol.

Rhannu swydd

18. Roedd y cyfranogwyr yn ansicr ynghylch yr egwyddor o ganiatáu i Aelodau rannu swydd, ac yn amau a fyddai hynny’n ymarferol. Teimlent nad oedd y cynnig yn ddigon eglur a bod angen cysondeb rhwng y rhai a fyddai’n rhannu’r swydd.